

KÖRNYEZETBIOLÓGIA (ÖKOLÓGIA)

néhány probléma emberi szempontból

HUMÁNÖKOLÓGIA

Az ökológia (humánökológia) tárgya

Ökológia

Ökoszisztémák = társulások (populációk) és környezetük kölcsönhatása

Humánökológia

humán populáció
(exponenciálisan nő)

és
(kitágult, mesterséges, irreverzibilisen változik)

környezete

Adaptáció -alkalmazkodás a környezethez

- egyed szinten (fiziológiai: akklimatizáció, immunológiai védetség)
- populáció szinten (genetikai)

A humán populáció alkalmazkodása a környezethez

- sok illetve kevés UV sugárzás - bőrszín
- magas illetve alacsony hőmérséklet - testalkat, szubkután zsír, mongolid arc, verejtékmirigyek száma, haj stb.
- tengerszint feletti magasság -hemoglobin mennyisége és oxigén megkötő kapacitása
- fertőző betegségek – bizonyos recesszív betegségek gyakorisága nő
(sarlósejtes anémia, thalasszémiák, Tay-Sachs, cisztás fibrózis)

A humán rasszok adaptálódtak a különböző környezeti feltételekhez

Fekete bőrszín – UV és folsav lebomlás ellen

Fehér bőrszín – D vitamin hiány ellen

Testalkat

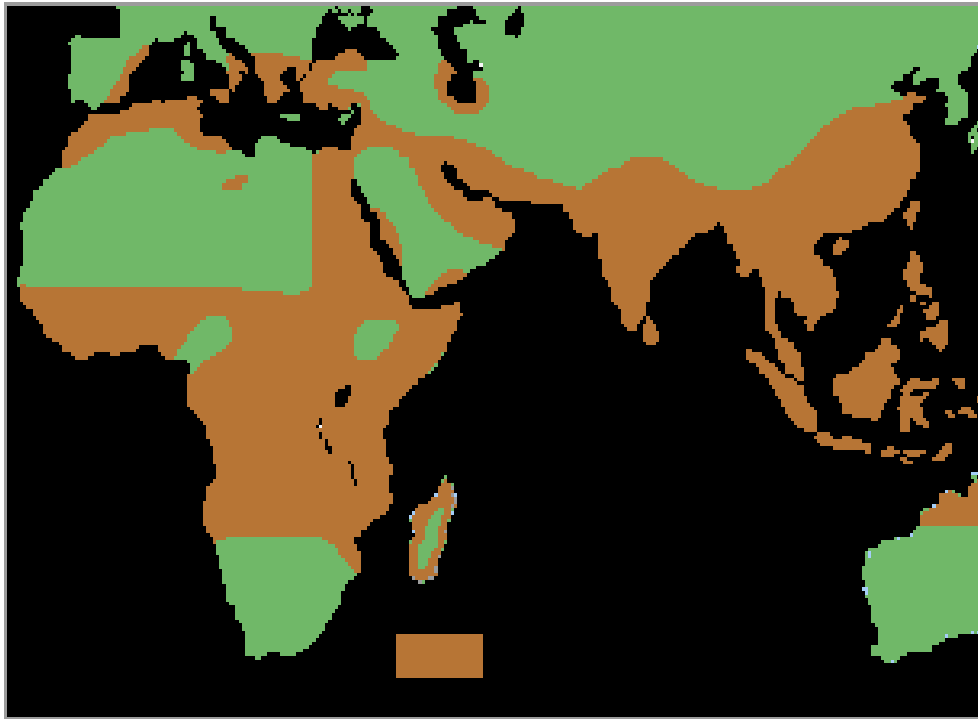

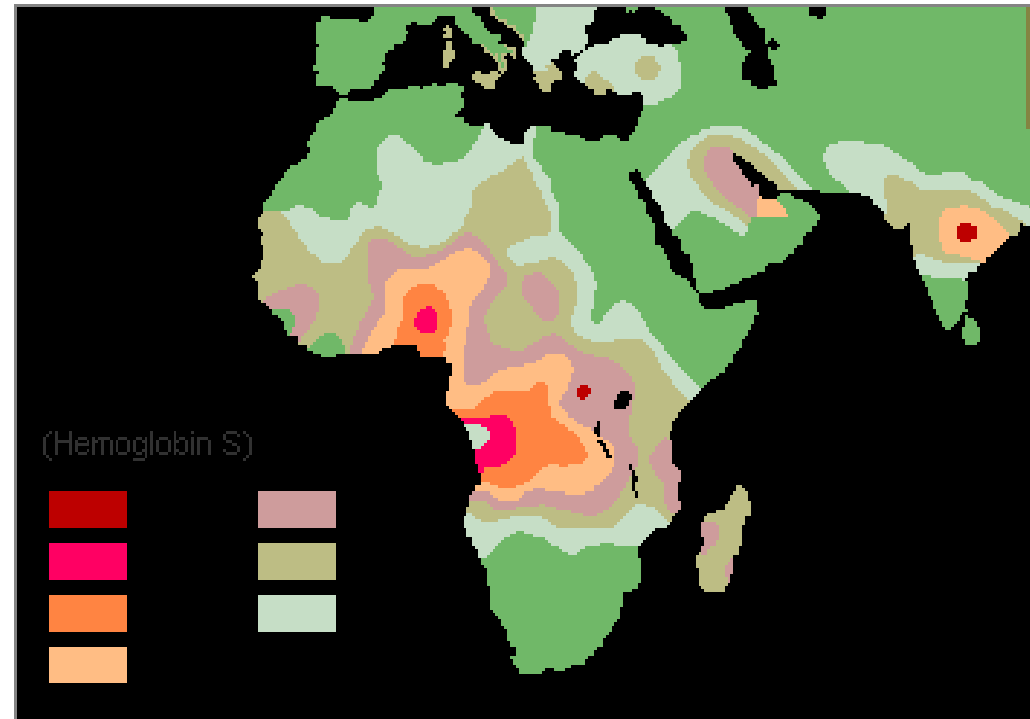
**A kecsuák és a tibetiek a nagy tengerszint
felletti magasságokhoz alkalmazkodtak**

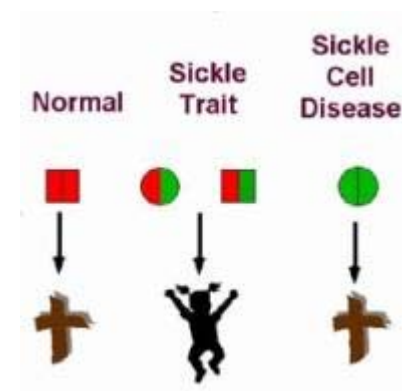
A malária és a sarlósejtes anémia (thalasszémia) előfordulása megegyezik

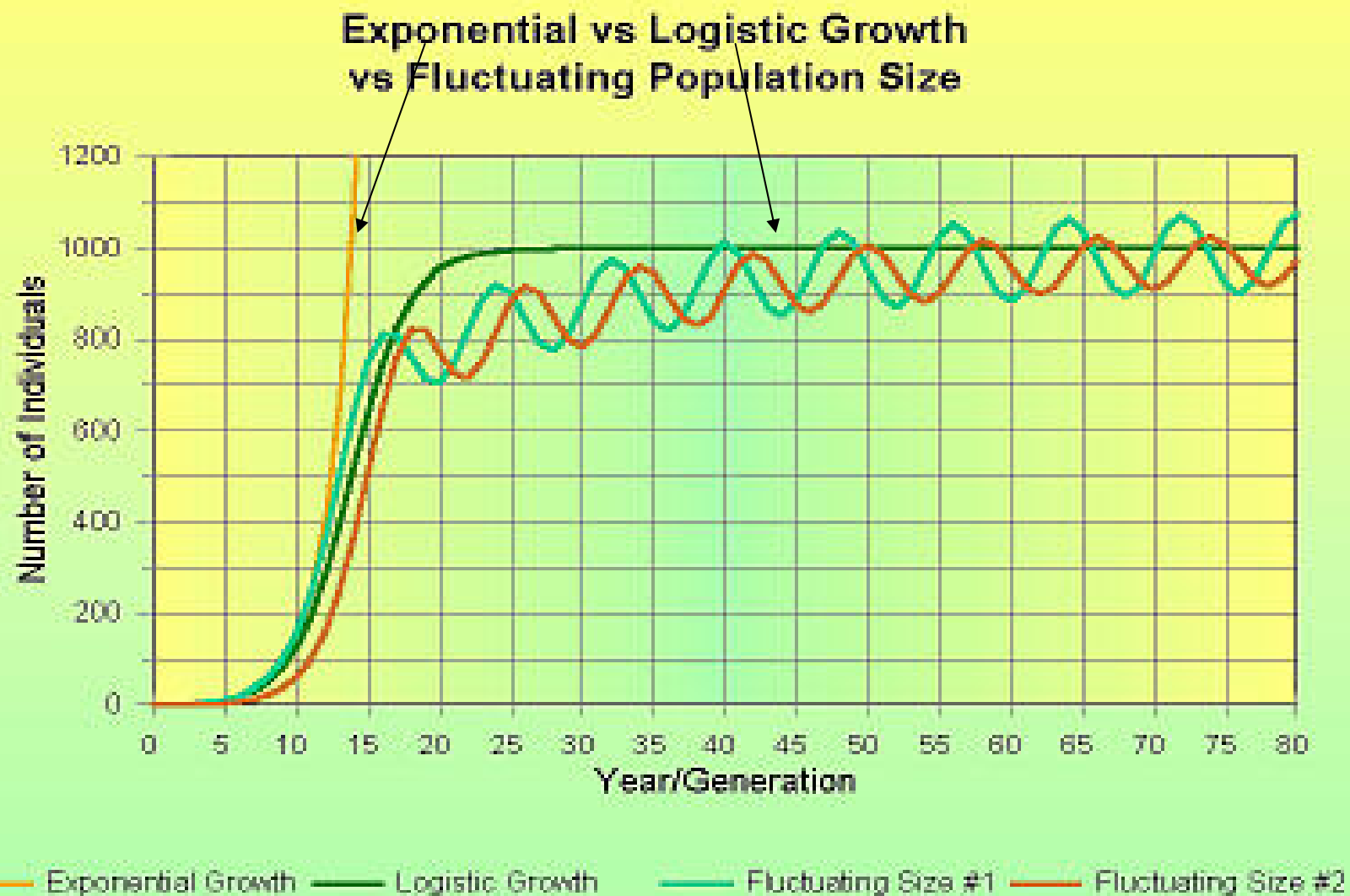
Malária előfordulása

sarlósejtes anémia előfordulása

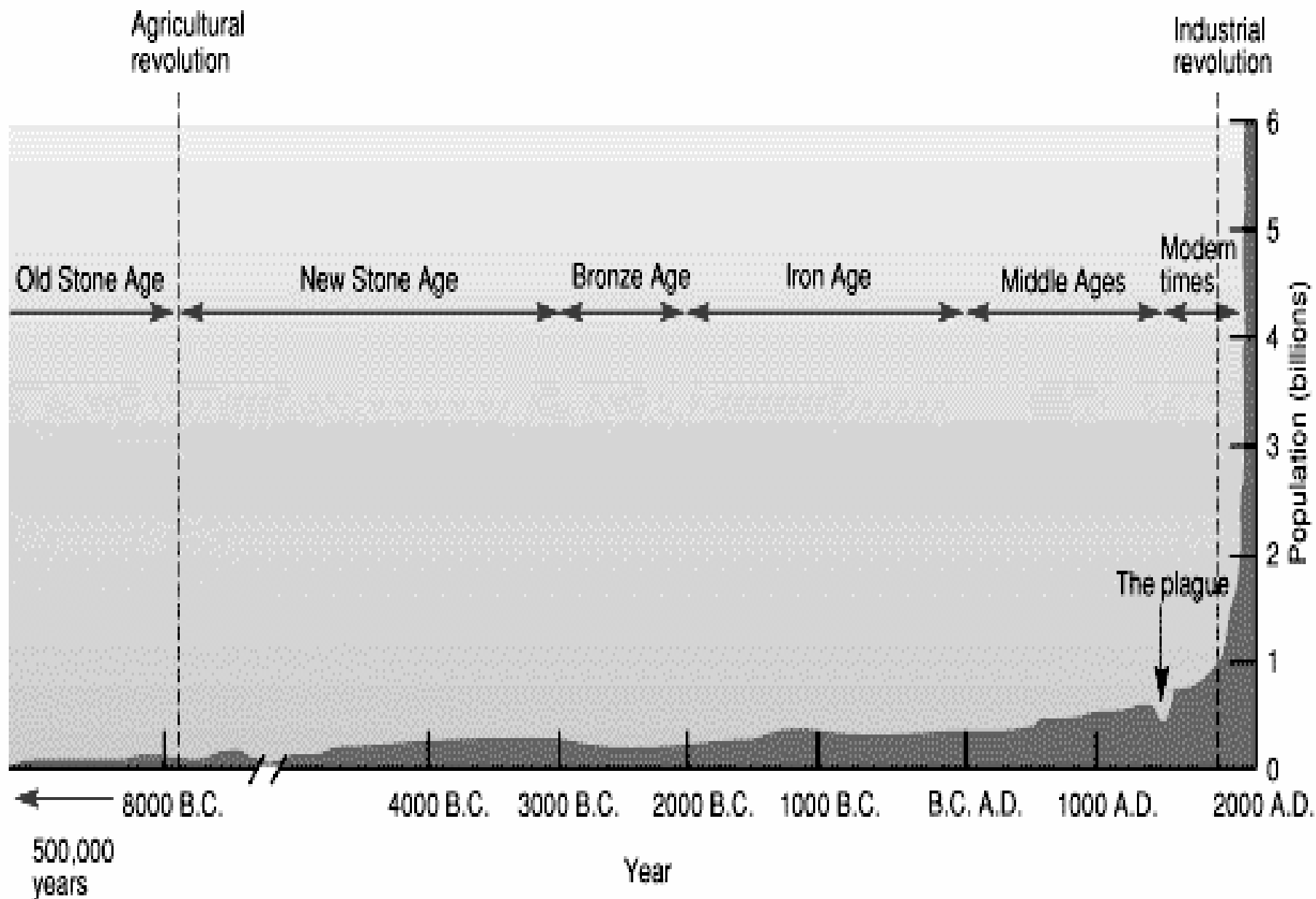

A populáció növekedés

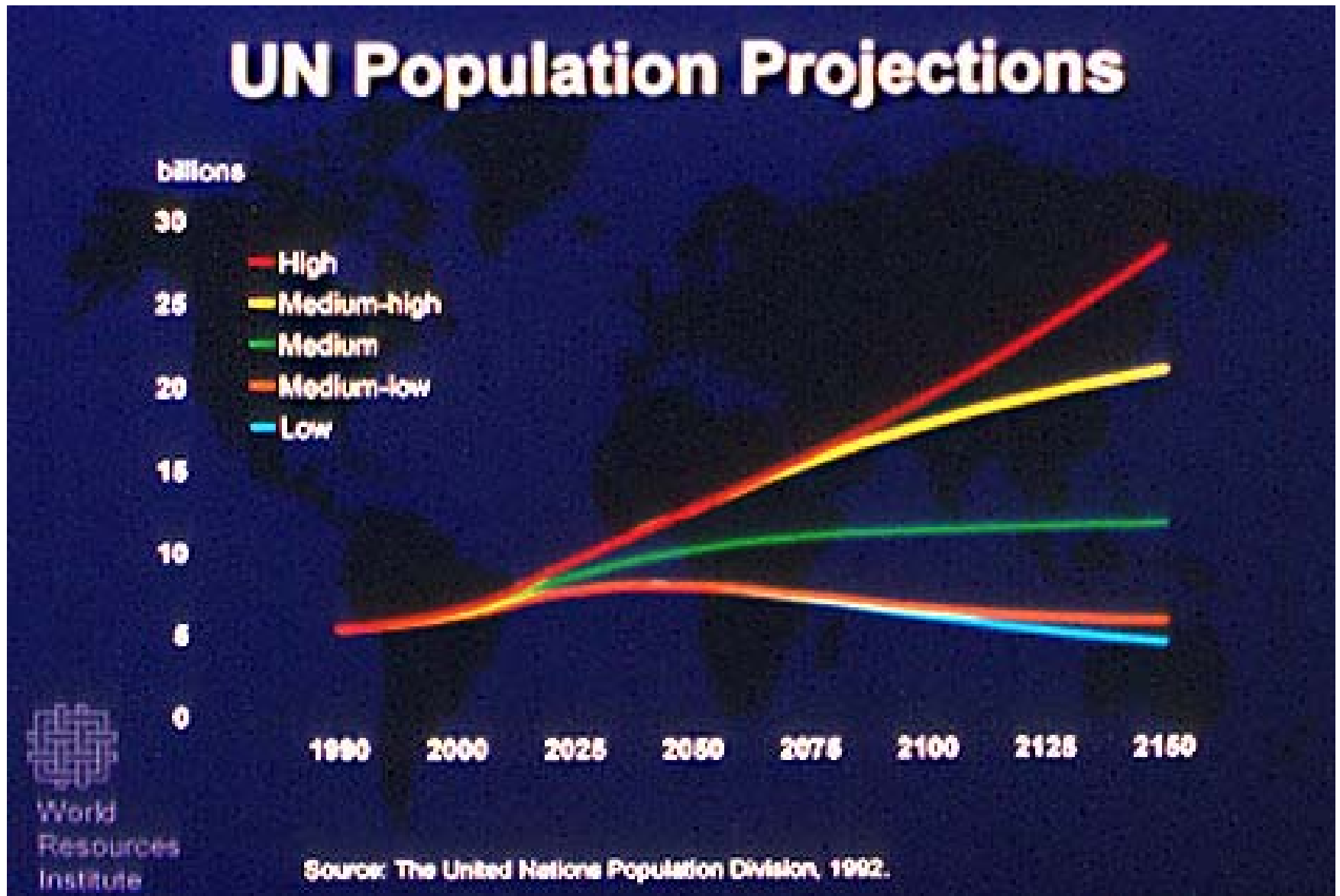

A humán populáció növekedése

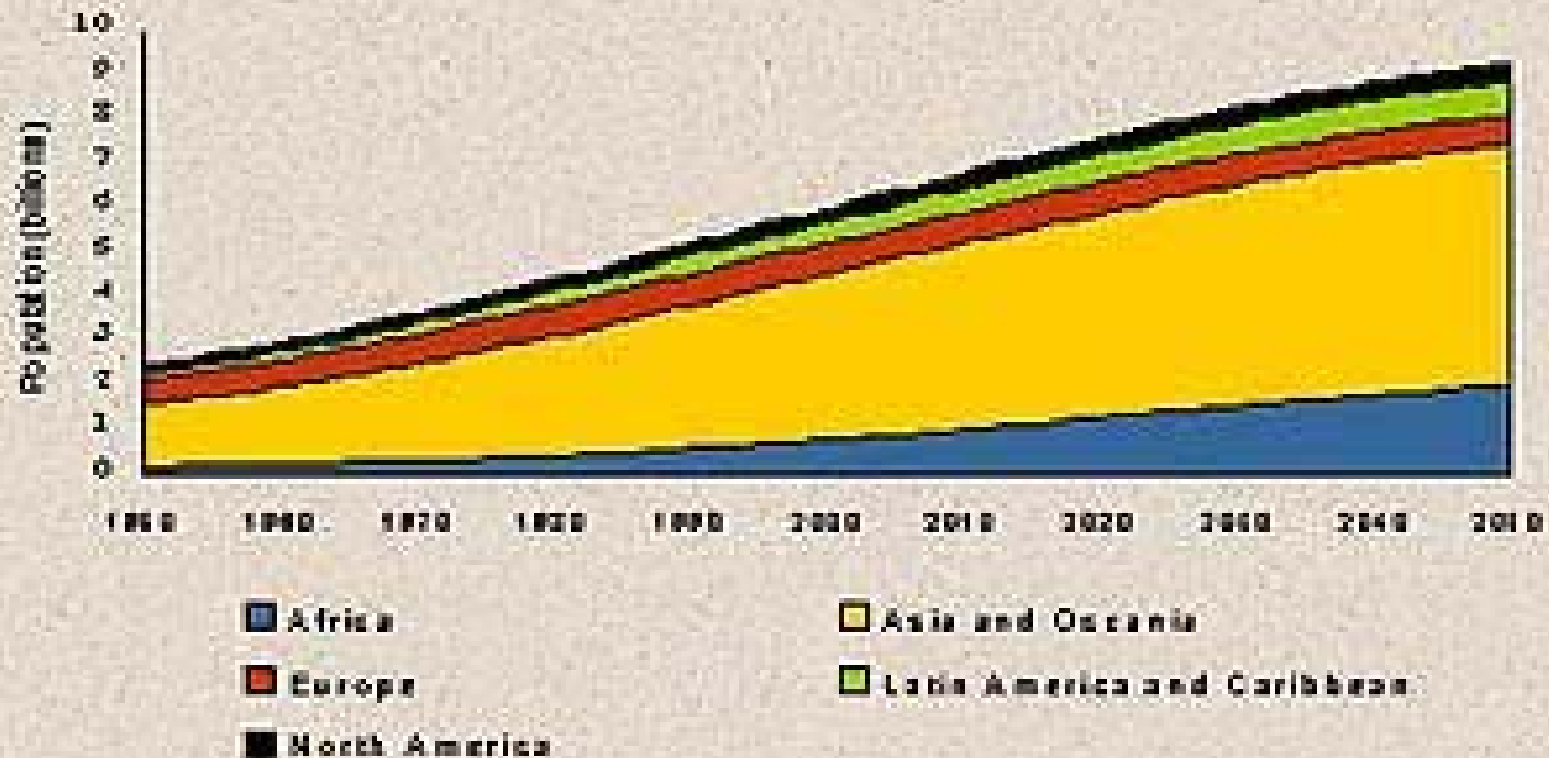

A humán populáció növekedésére vonatkozó előrejelzések

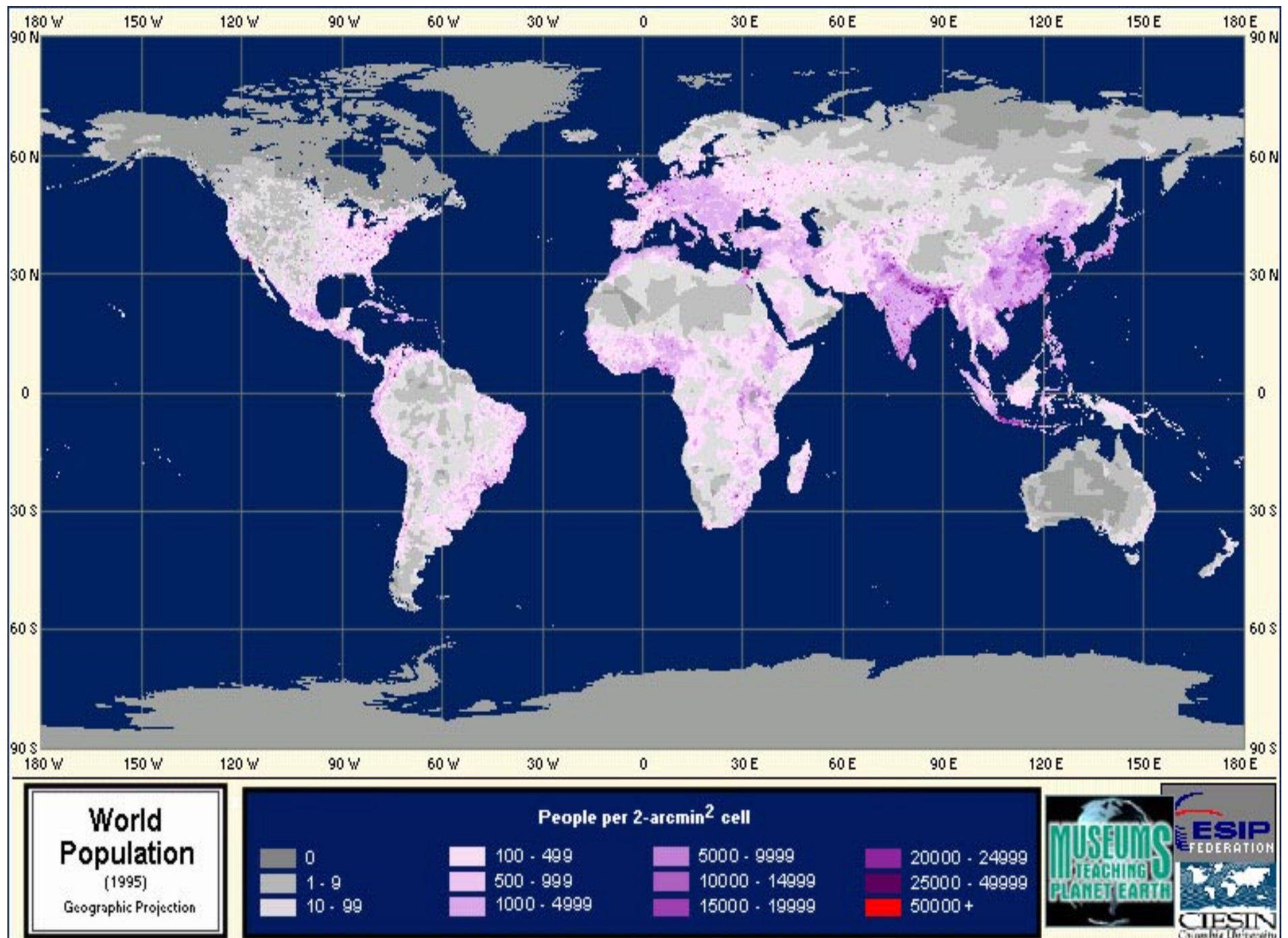

A növekedés mértéke eltérő a különböző kontinenseken

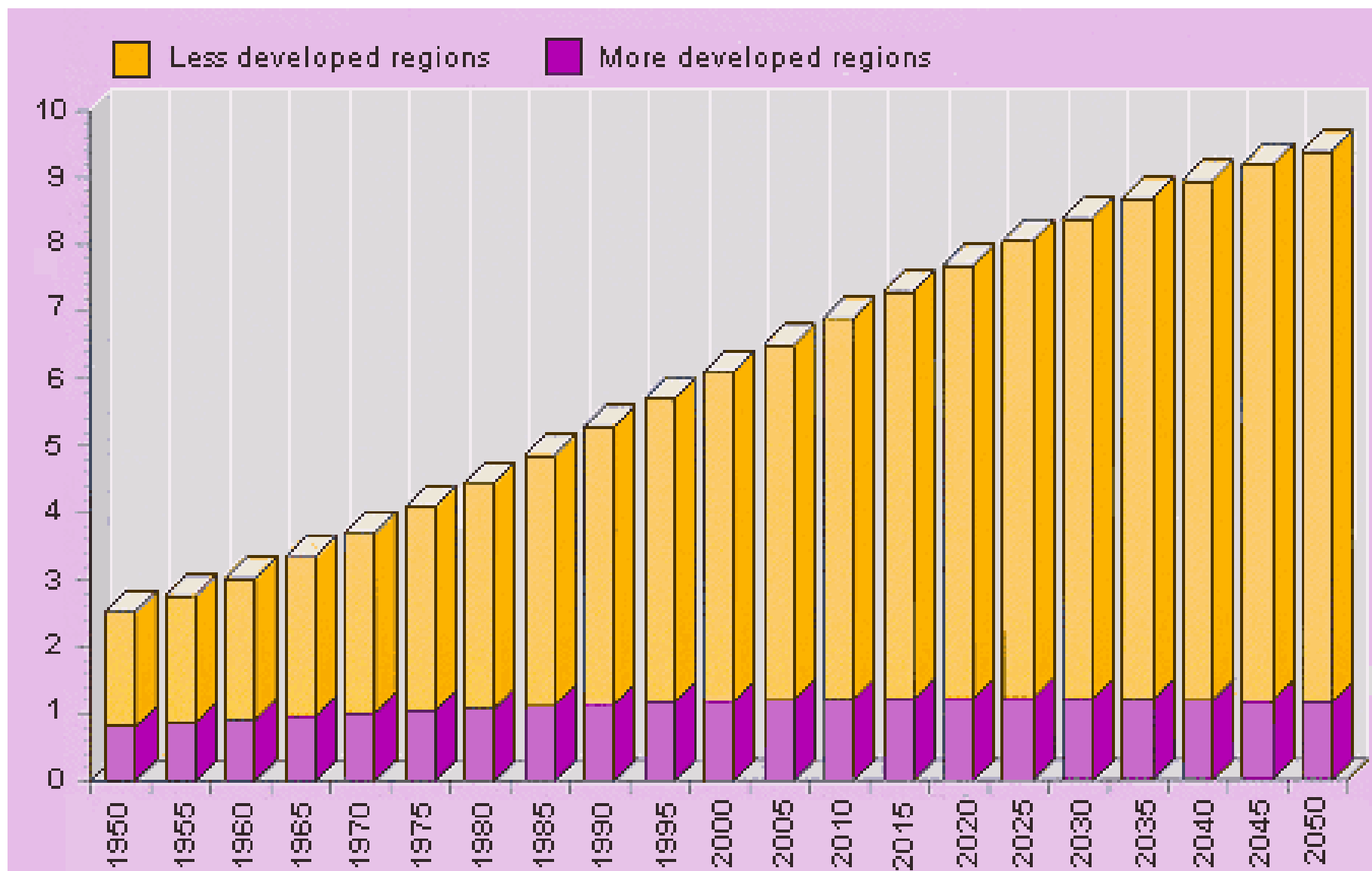
Global Population Continues to Rise

A humán populáció sűrűsége a különböző területeken

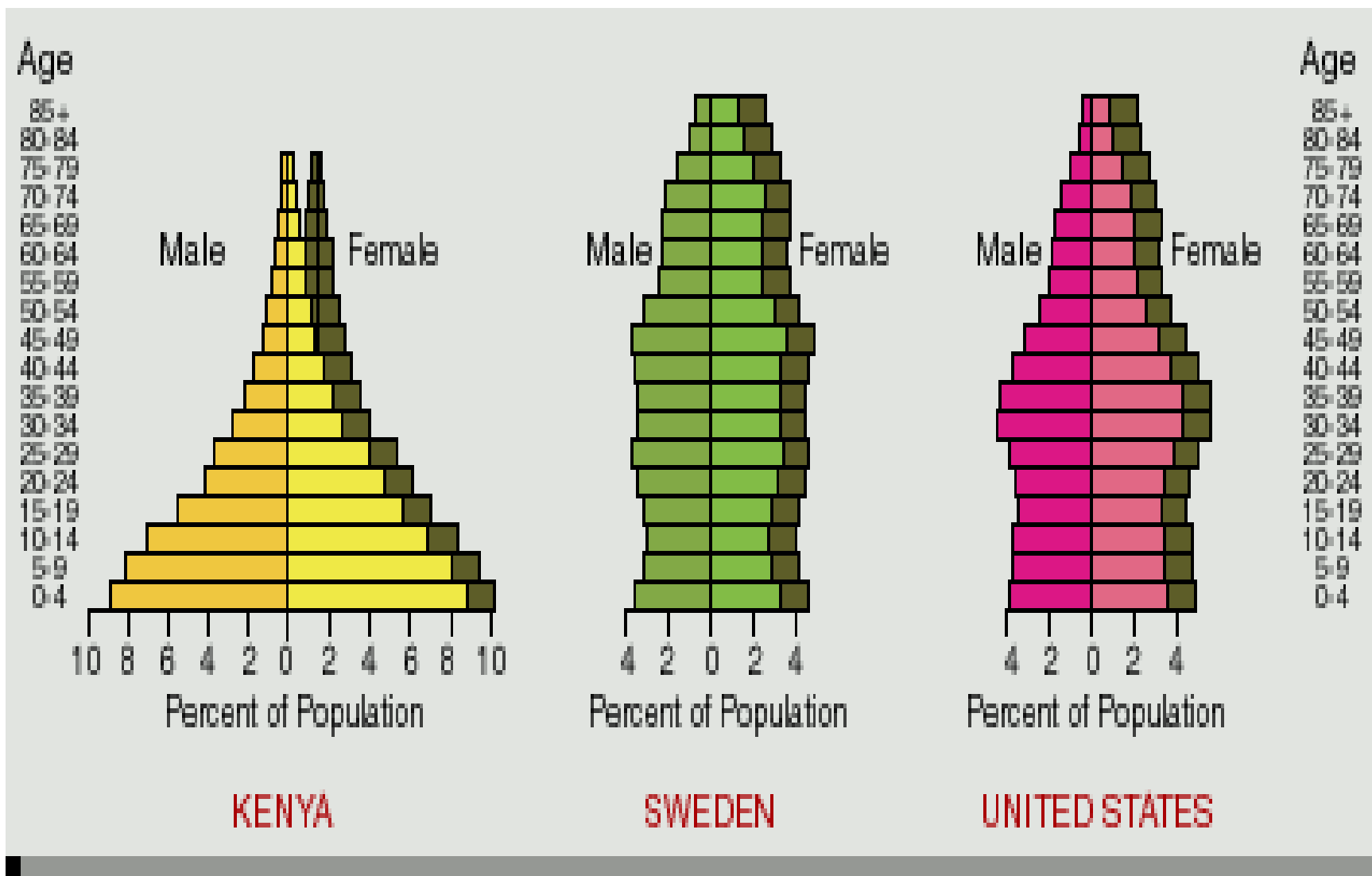

A humán populáció relatív növekedése

A korfák eltérőek a különböző társadalmakban

A humán populáció növekedésének következményei: legfontosabb ökológiai problémák

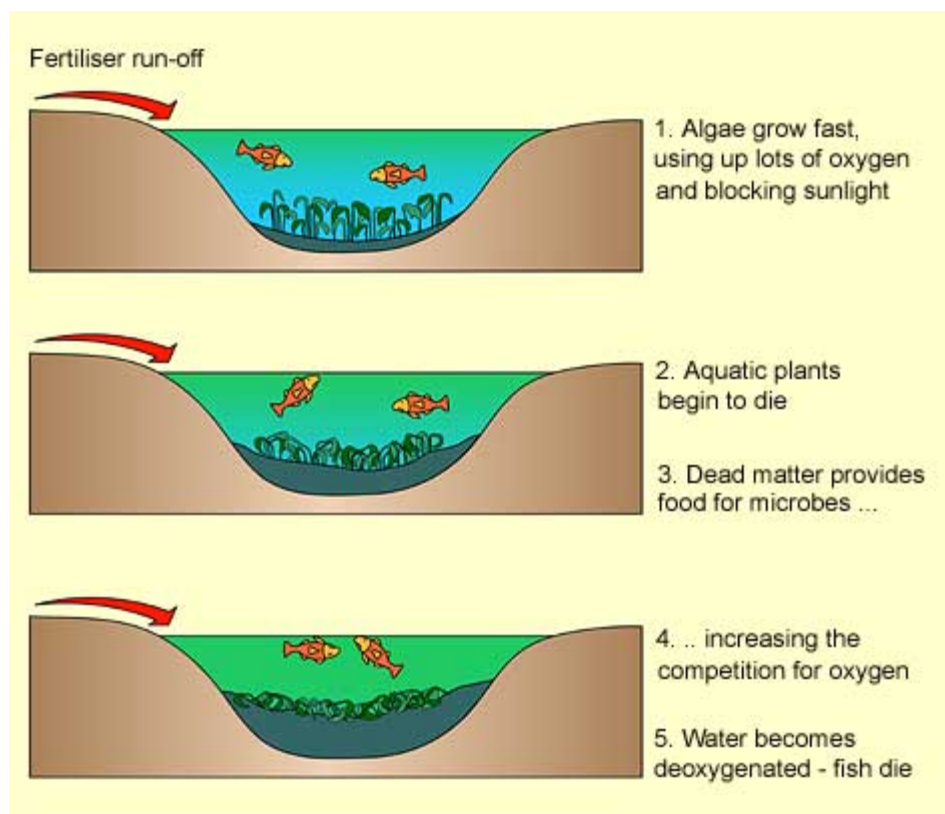
Szemét

Mesterséges környezet

Vízzennyezés: természetes ökoszisztémák pusztulása, vízhiány

Eutrofizáció

olajszennyezés

A természetes ökoszisztémák területeinek csökkenése

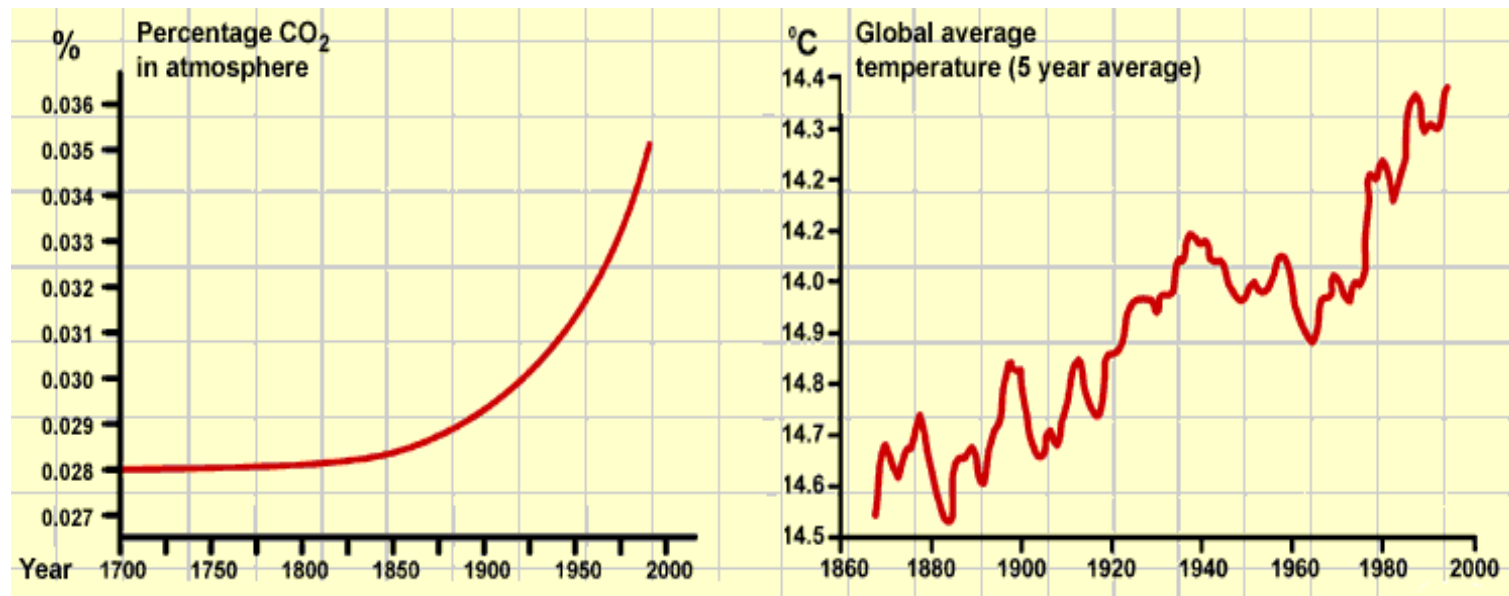
sivatagosodás

Útépítés az amazonasi esőerdőn keresztül

Légszennyezés következményei: üvegházhatás

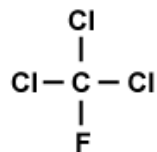

Ok: CO₂, CH₄, N₂O, HSzH

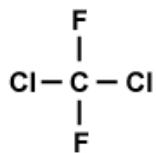

Légszennyezés következménye: az „ózonlyuk”

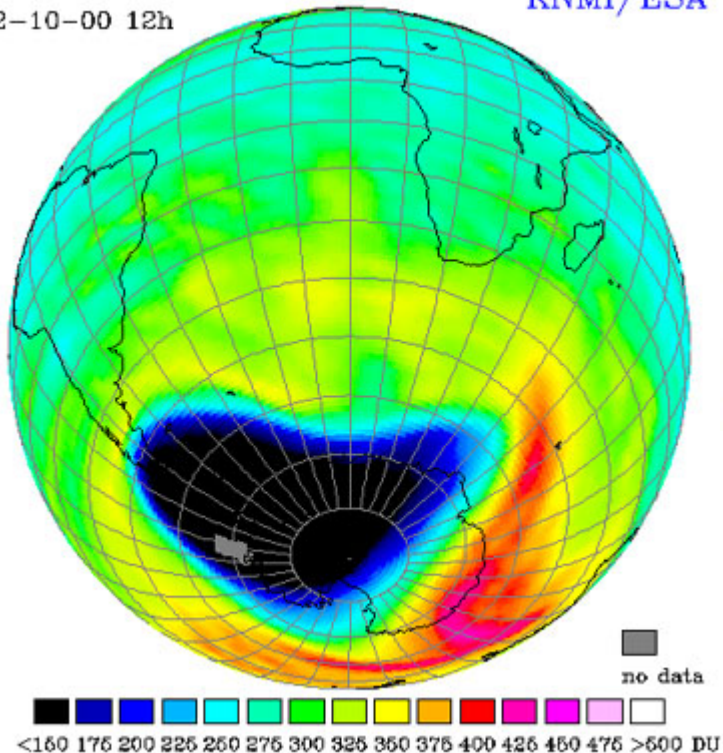

Freon 11, SiP -24°C

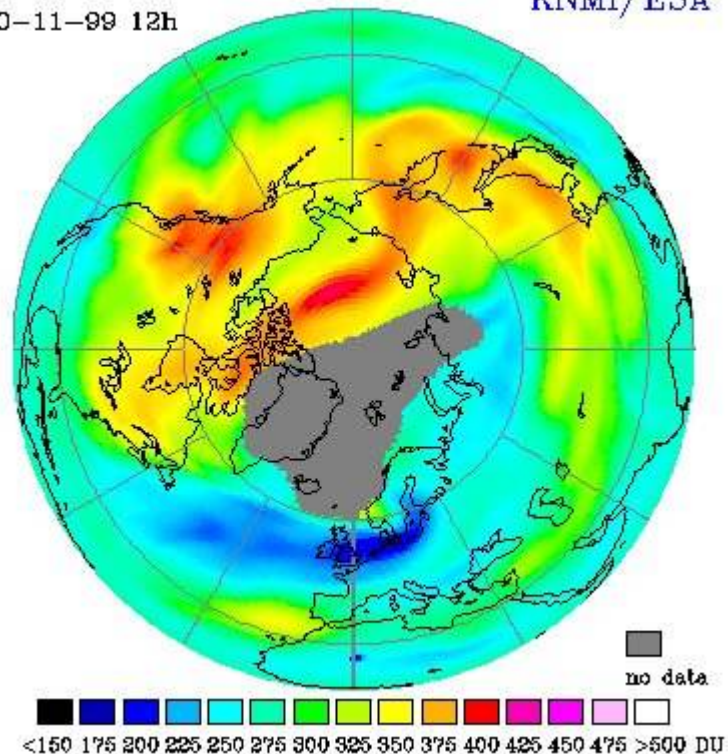
Freon 12, SiP -30°C

Assimilated GOME total ozone
12-10-00 12h KNMI/ESA

Déli félteke
(tavasszal)

Assimilated GOME total ozone
30-11-99 12h KNMI/ESA

északi félteke
(télén)

Légszennyezés következménye: savas eső

Ok: SO₂, NO_x

Fossil fuels

Transportation

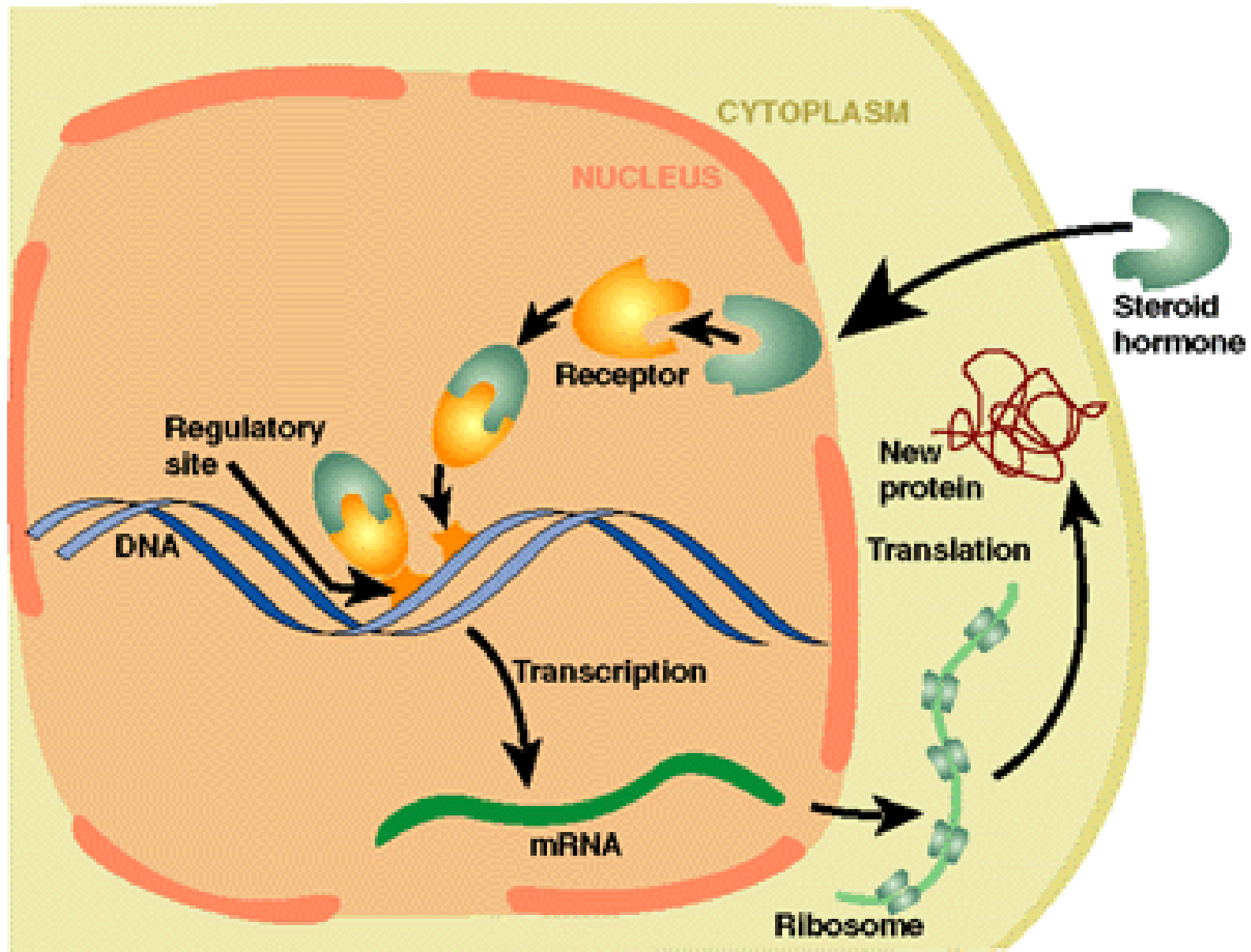
Ami valóban megfordíthatatlan: a biodiverzitás csökkenése

**A változások gyorsak, az élőlények, az ember
alkalmazkodása lassú.**

Néhány környezetkárosító vegyület sejttani és teratogén hatása

A szteroidoknak intracelluláris receptoruk van és új fehérjék szintézisét fokozzák

Xenobiotikumok: xenoösztrogének, xenoandrogének (Endokrin diszruptorok)

Insecticides

Pesticides

Herbicides

Fungicides

Industrial chemicals

Detergents

Plasticizers

Phytoestrogens

DTT, DDE

Lindane

Arochlor

Atrazine

Vinclozolin (M1–M2)

Polychlorinated biphenyls (PCB)

Nonyphenols

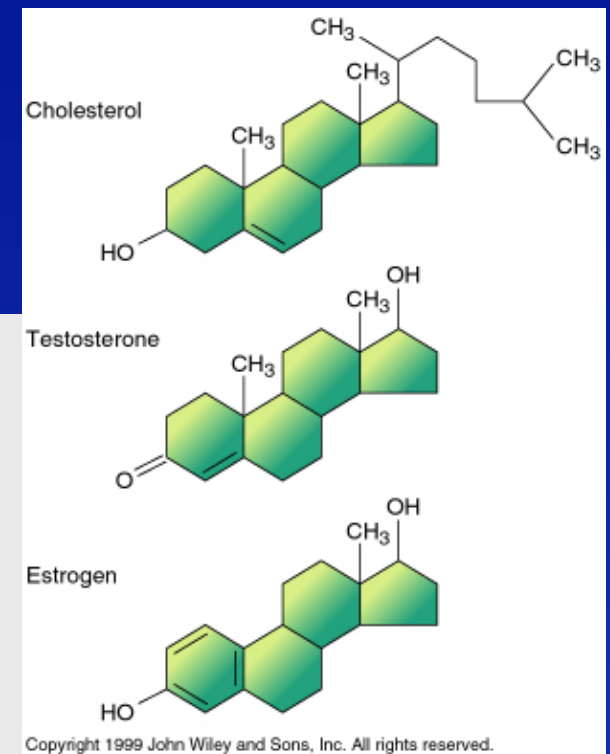
Benzylbutylphtalate

Diphenylphtlate

Bisphenol A

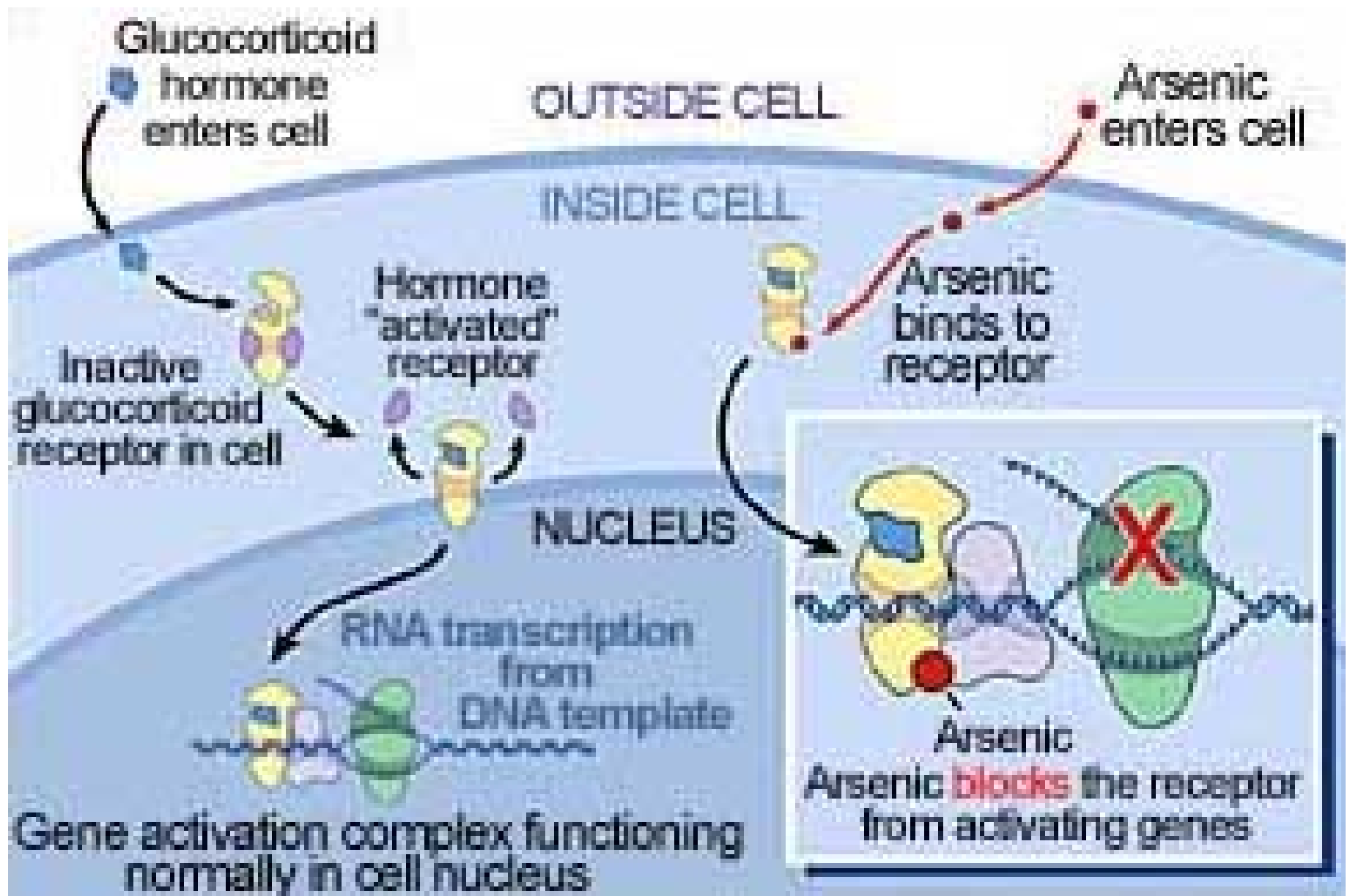
Genistein

Daidsein

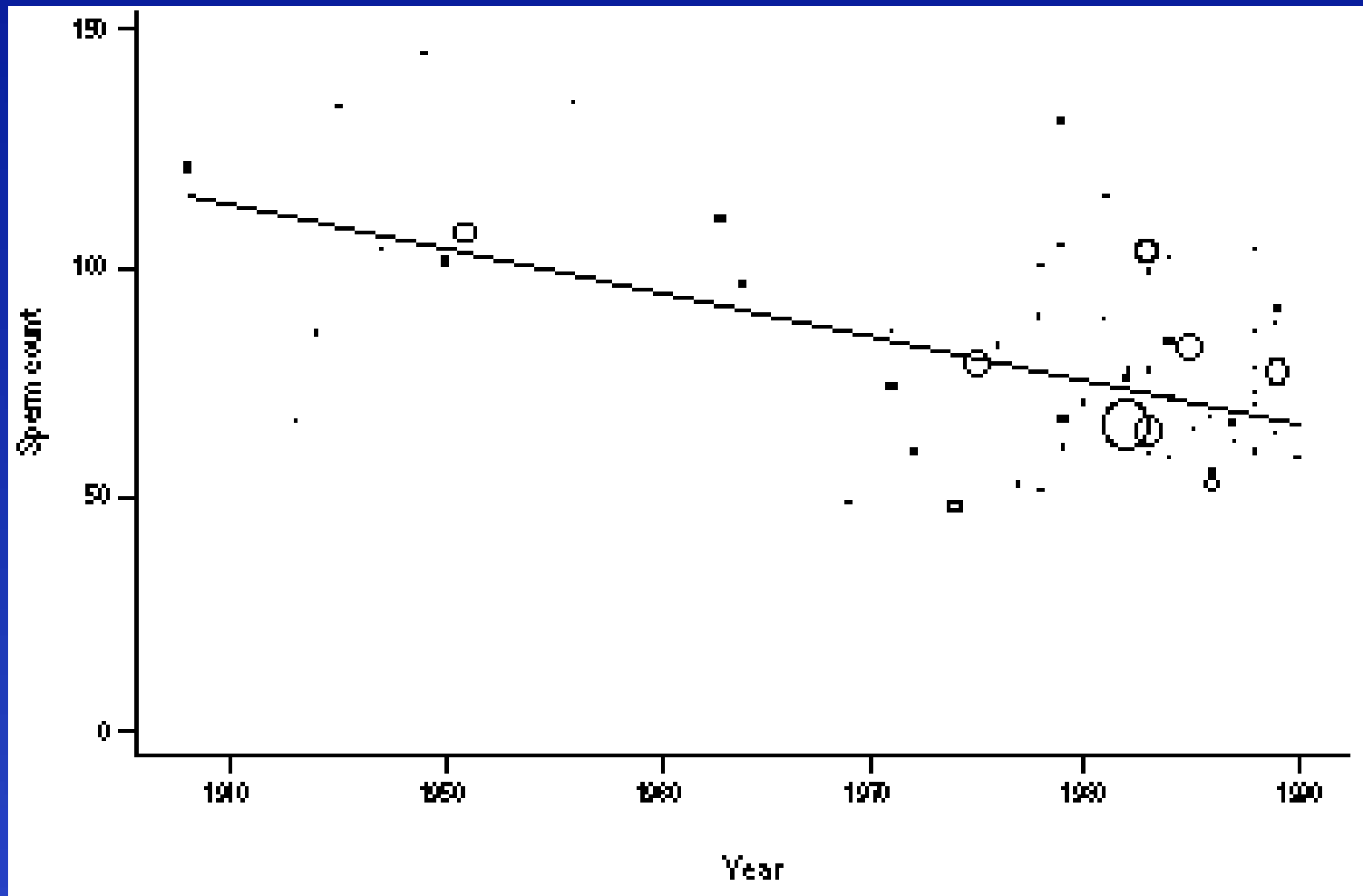

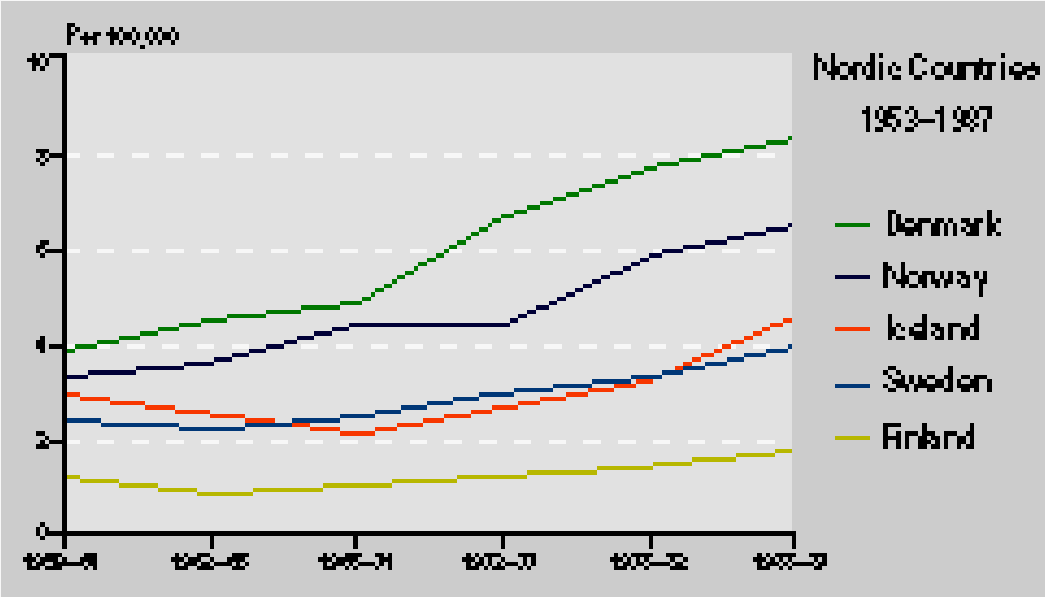
Az arzén is endokrin diszruptor

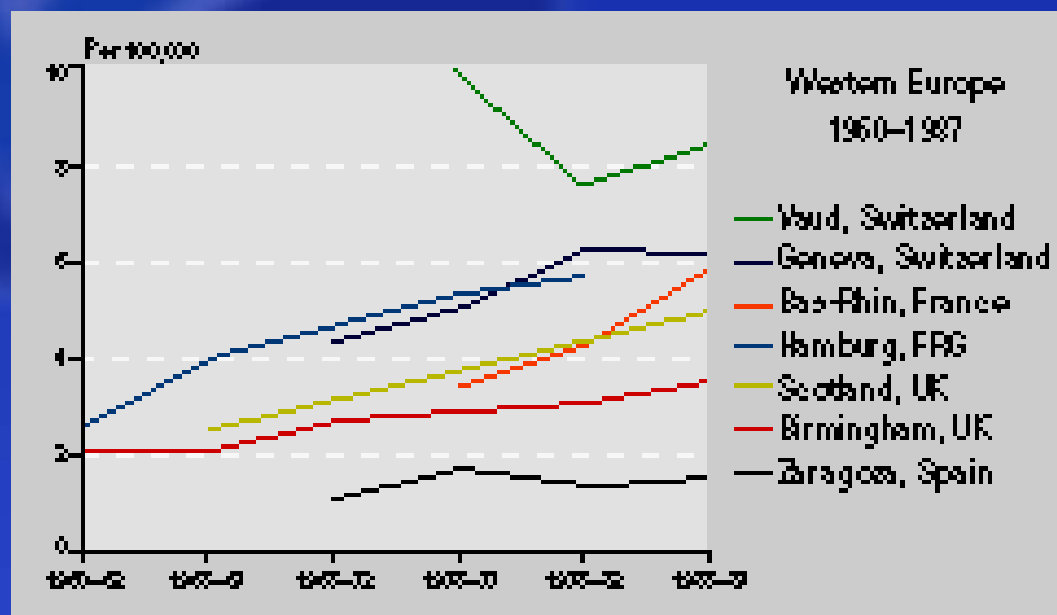
KÖVETKEZMÉNYEK?

Spermiumszám csökkenés az elmúlt 100 évben

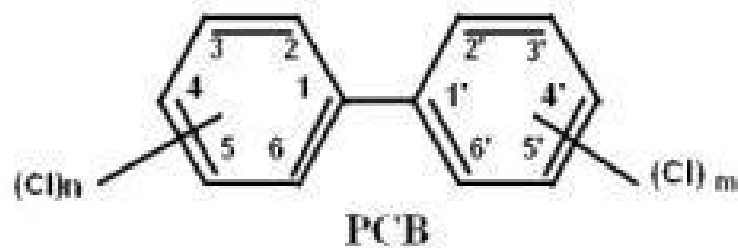
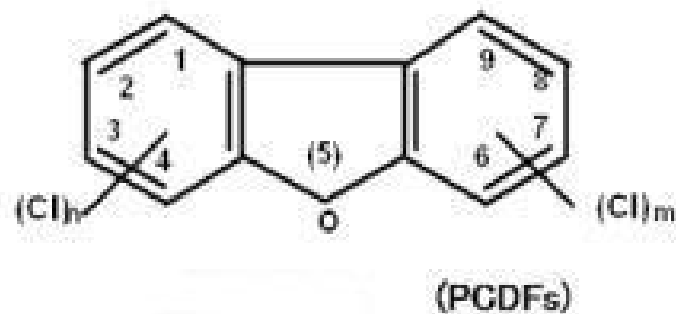
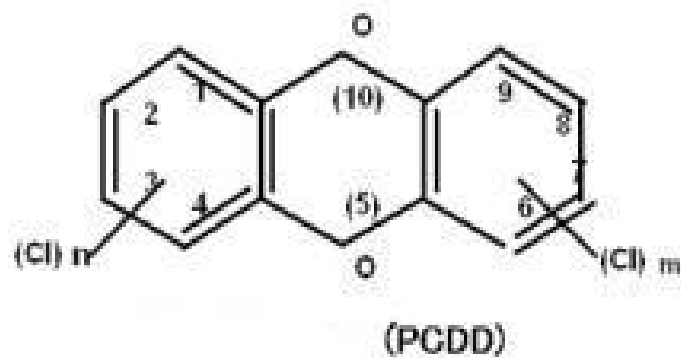

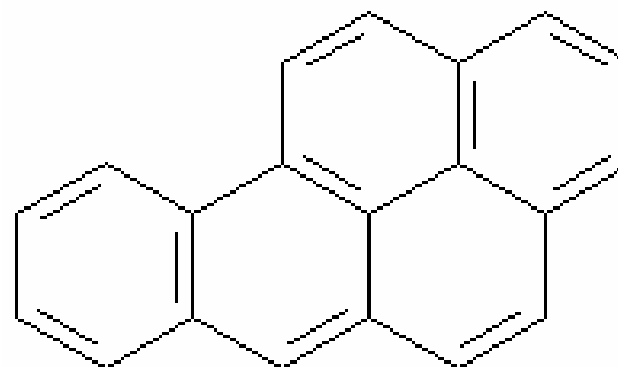
A hererák gyakoriságának változása néhány országban 1950-1989 között

Dioxins

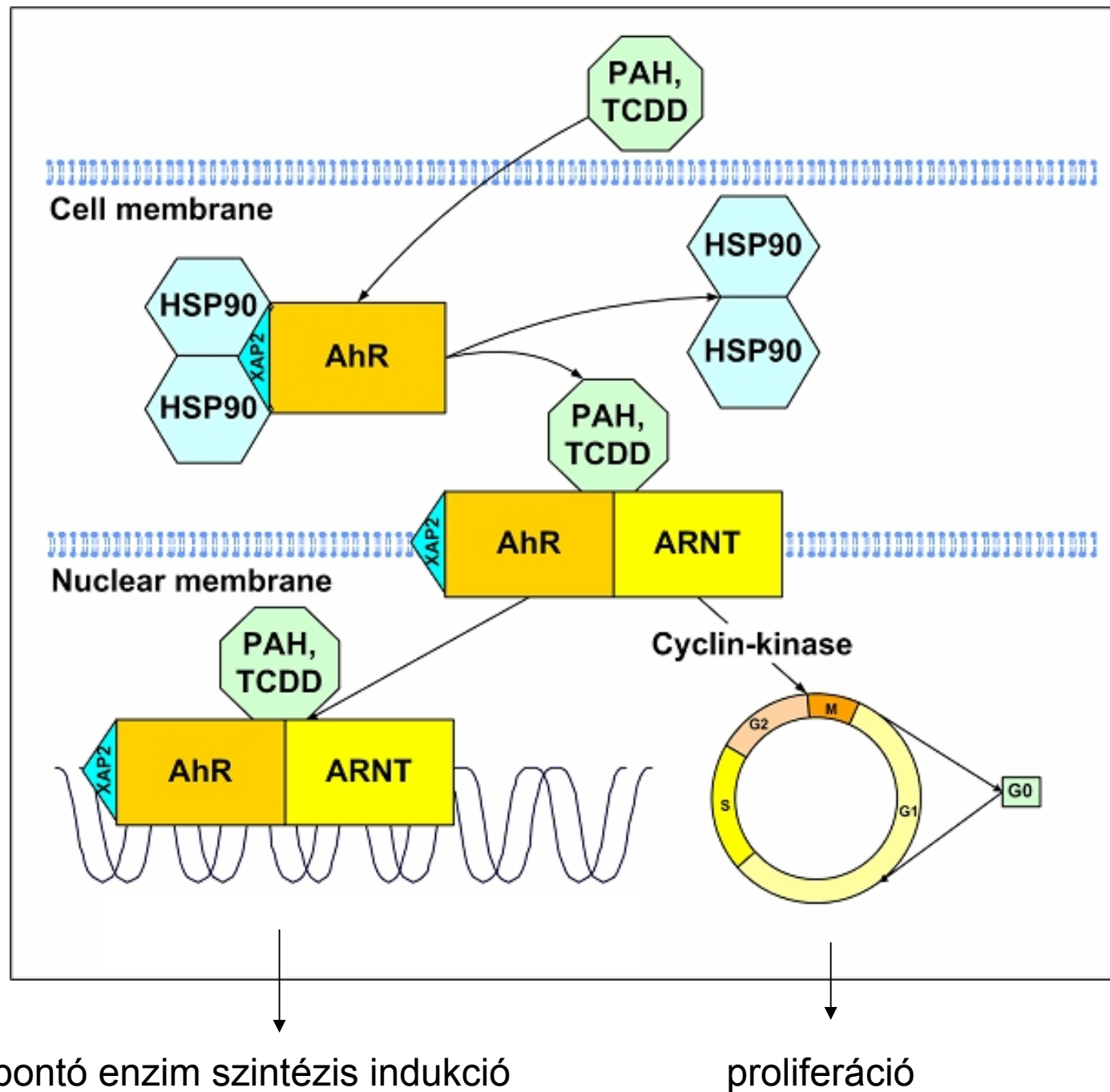

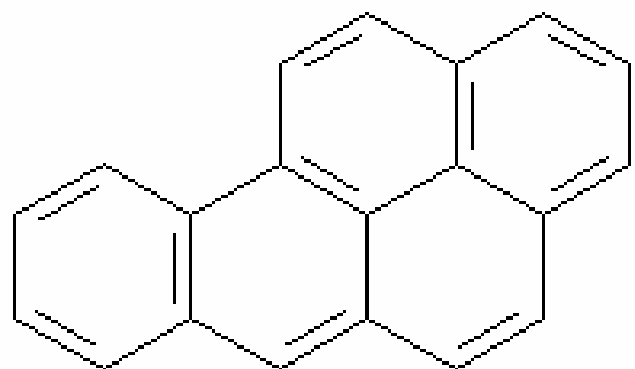
PAH-ok = Poliaromás szénhidrogén

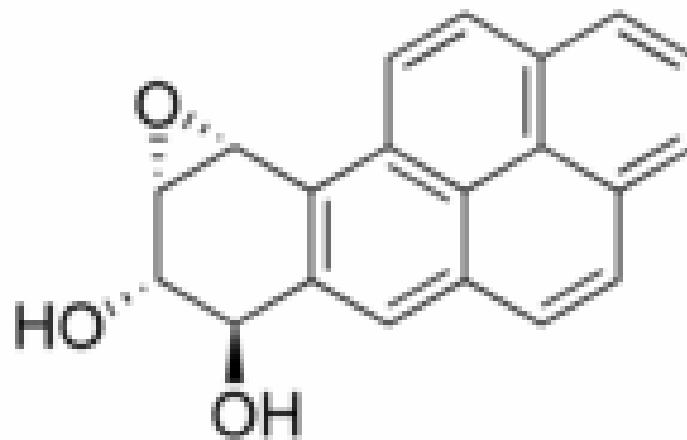
Benzopyren

Aromás szénhidrogének receptora (AhR)

Benzopyren

↑
lebontó enzimek

Kapcsolódás a DNS-hez
(toxikus, mutagén, teratogén, karcinogén)

BEFORE

AFTER

Yushchenko endured dioxin poisoning, likely by political nearly killing him, left his skin severely disfigured.

A dioxin hatásai

TERATOGEN ÁGENESEK

GYÓGYSZEREK ÉS VEGYSZEREK

- Alkohol
- Cigaretta füst
- Kokain
- Heroin
- Ólom
- Higany
- Kadmium
- Dioxin
- Diethyl-stylbestrol (DES)
- Retinsav
- DDT
- Tetracyclin (Tetrán)
- Streptomycin
- Gentamycin
- Thalidomid
- Diphenylhydantoin

FERTŐZŐ ÁGENSEK, MIKROORGANIZMUSOK

- Rubeola
- Herpes
- Cytomegalovírus
- Toxoplasma gondii
- Treponema pallidum (szifilisz)

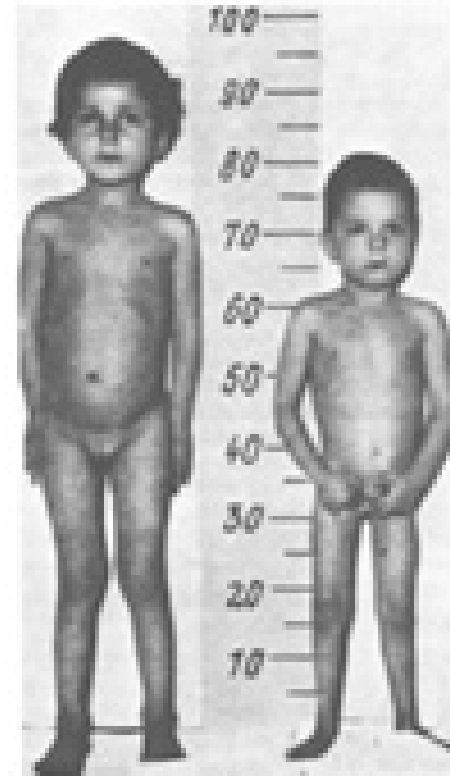
ANYAI ANYAGCSERE HATÁSAI

- Diabetes
- Fenilketonuria
- Hiánybetegség, éhezés
- Autoimmunbetegség
(Rh összeférhetetlenség)

IONIZÁLÓ SUGÁRZÁS HYPERThERMIA

Fizikai teratogén

- Ionizáló sugárzás
  - Hiroshima és Nagasaki (1945)

The child on the right was exposed to radiation during the second trimester resulting in growth retardation (Brent 1986).

Children with Congenital Minamata Disease due to intrauterine methylmercury poisoning (Harada 1986).

A dioxin teratogén hatása
(vietnámi háború)

Környezeti tényezők és genetikai kölcsönhatások

Ökogenetikai jellegek/betegségek

$$G \longrightarrow F$$

K= étel, alkohol,
környezetszennyező
vegyület,
gyógyszer

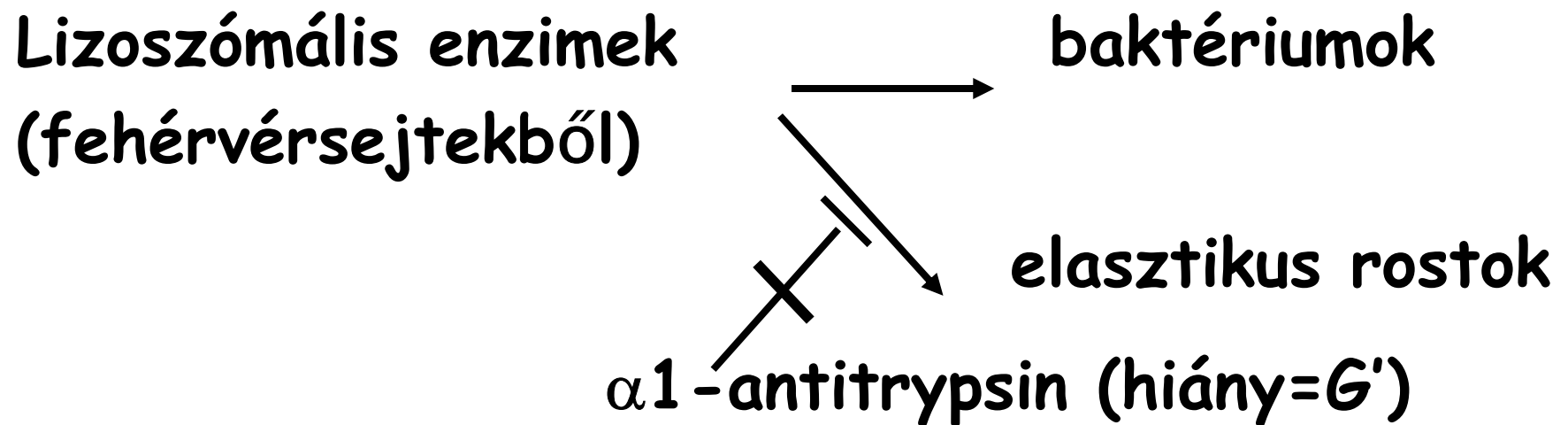
$$G' \longrightarrow F$$

$$G' + K \longrightarrow F'$$

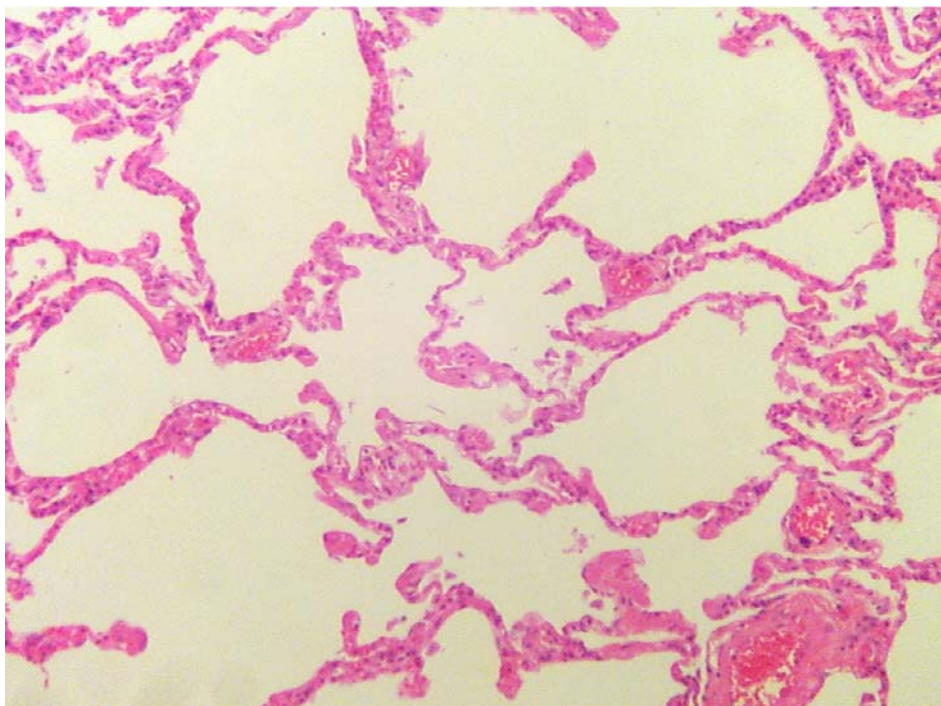
Emphysema (F')

Légzési elégtelenség ← rugalmatlan
alveoláris rostok

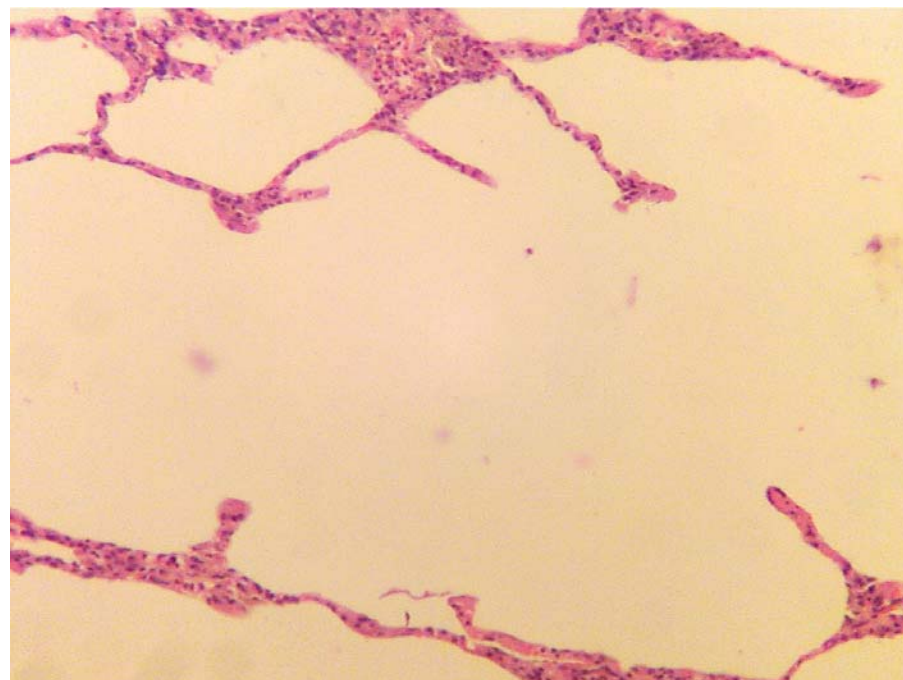

K = dohányzás, szmog

Normál tüdő

Emphysema

Pb mérgezés (F')

Sok tünet: anaemia, izomgörcs stb.

Veszélyes nehézfémek: Cd, Hg, Pb

Hatásuk: fehérjék -SH és -S-CH₃ csoportjaihoz kötődnek, más fémionokat kiszorítanak (fehérje inaktiváció)

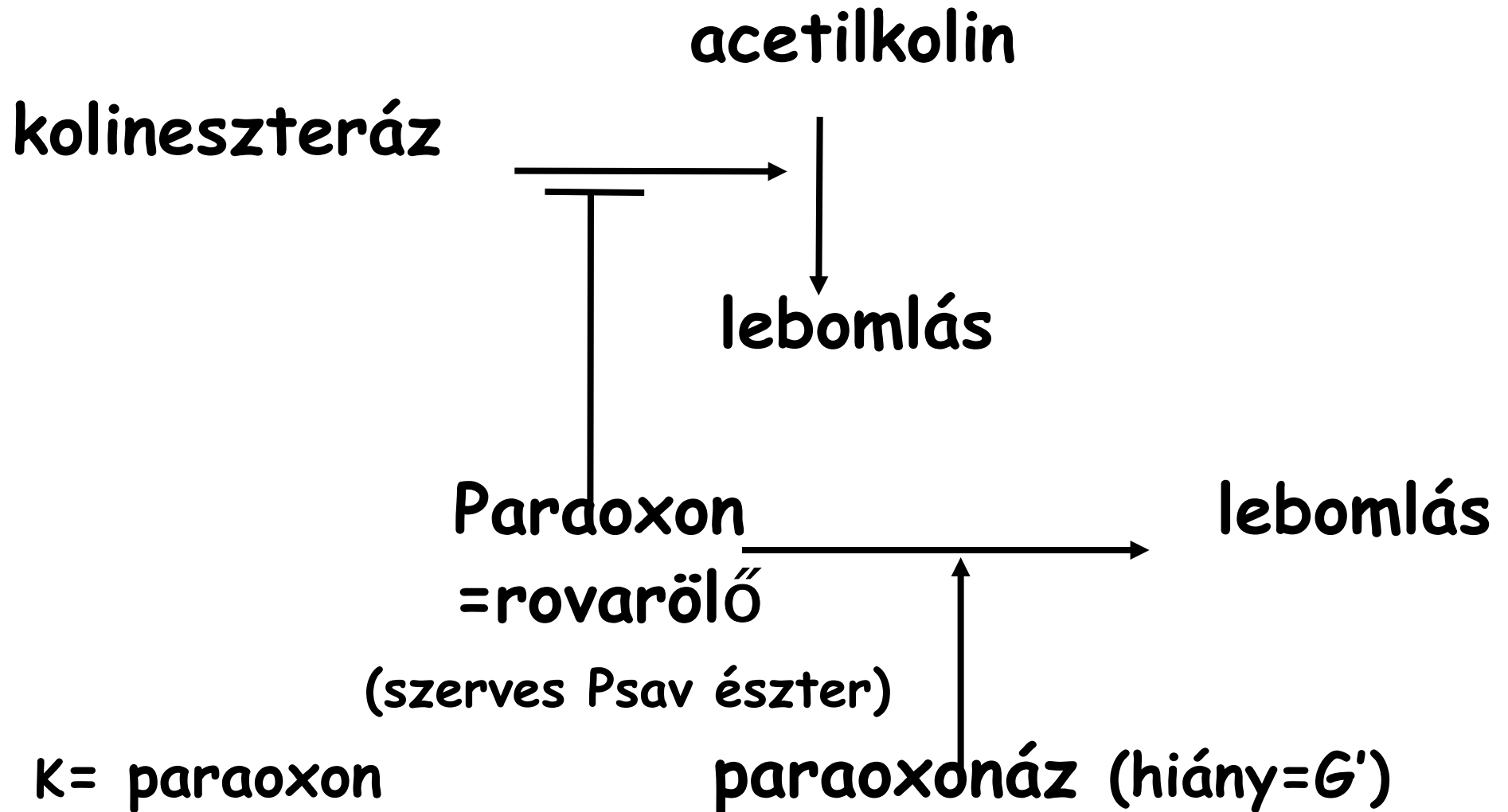
Pb⁺⁺ - főleg a hem szintézis enzimjei

pl. Δ -amino-levulinsav-dehidráz (hiány=G')
(ALADH)

K=Pb

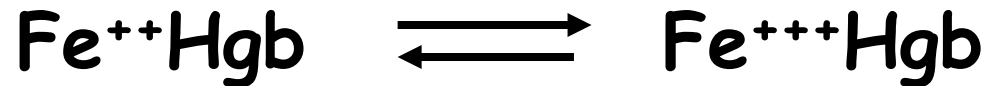
Paraoxon mérgezés (F')

Légzőizmok bénulása

Methemoglobinémia (F')

- Tünetek: hipoxia, cianózis

methemoglobin reduktáz (NADH)
(hiány=G')

- K= oxidatív vegyületek: NO_3^- , NO_2^-
szulfonamidok,
kinin stb.
- Újszülöttek nagyon érzékenyek
- Gyomorban NO_2^- és aminok $\longrightarrow$
karcinogén nitrozoaminok

Ökogenetikai jellegek/betegségek

$$G' \longrightarrow F$$

$$G' + K \longrightarrow F'$$

A gének megtöltik a fegyvert a környezet
pedig meghúzza a ravaszt.

Egy adott környezetszennyező vegyület veszélyessége
a genotípustól is függ.